

Džiunglių šviesa: fotografės Eglės Aukštakalnytės Hansen dedikacija dr. Birutei Galdikas

Žinoma laukinės gamtos fotografė, rašytoja, keliautoja, aktorė Eglė Aukštakalnytė Hansen sako, kad gamtoje jaučiasi kur kas geriau nei tarp žmonių. Ji fotografavo baltąsias meškas, pumas, snieginius leopardus, kaip niekas kitas pažįsta kalnų gorilų, šimpanzių, dramblių, antilopių, zebų, termitų pasaulį. Nė neišvardysi visų jos filmuotų ir fotografuotų gyvūnų: tai leopardai, gepardai, jaguarai, raganosiai, rudosios ir baltosios meškos... Apie visa tai ji pasakoja savo autorinėje televizijos laidoje „Laukinis Eglės pasaulis“, kurią transliuoja LRT, taip pat - savo knygose: „Mama Afrika“ „Mamahuhu. Šešeri metai Kinijoje“ ir „Laukinė motina Gamta“. O aš jos paprašysiu plačiau papasakoti apie susitikimą su Miško žmonėmis - orangutanais, gyvenančiais Indonezijoje, Kalimantane. Šiuos gyvūnus Eglė pasirinko ir savo trečiosios knygos viršeliui. Orangutanus ji ką tik pristatė ir savo autorinėje fotografijų parodoje „Orang Utan - Miško žmogus“.

Rūta Jakimauskienė | Pasauliolietuvis.lt

„Ar Jūs nieko prieš, jei sukursiu apie Jus filmą?“

Laukinę gamtą ir nykstančius gyvūnus fotografuojanti Eglė Aukštakalnytė Hansen 2021 m. viešėdama Lietuvoje sužinojo, kad Kaune skaitys paskaitą Birutė Galdikas. Eglė seniai svajėjo susipažinti su pirmąja pasaulyje mokslininke, pradėjusia nuodugniai tyrinėti orangutanus ir savo gyvenimą pašventusia nykstantiems orangutanams ir jų buveinėms išsaugoti.

Eglė paskambino į VDU universitetą, kuris organizavo susitikimą su mokslininke, ir paprašė, kad ją įtrauktų į šio renginio dalyvių sąrašus. Ji įsivaizdavo, kaip bus sunku pakliūti į auditoriją, kuri tiesiog „plyš per siūles“ nuo studentų antplūdžio, nes kas gi praleis tokią retą progą paklausyti profesorės, skaitančios paskaitas JAV, Kanados, Indonezijos universitetuose. Eglė paprašė sekretorės net raštu patvirtinti, kad ji tikrai yra sąrašuose ir neteks brautis per minią, kad pakliūtų į auditoriją.

Bet... minios nebuvo. Eglė Aukštakalnytė Hansen įsitaisė pirmame suole ir laukė pasirodant legendinės mokslininkės. „Birutė tąsyk buvo rami kaip orangutanas, apsivlkus ilgą gėlėtą indonezietišką motyvų tuniką, ryšėjo juodą šalikėlį. Plaukai, kaip visada, šiek tiek lyg vėjo sušiaušti. Veidas pavargęs, susikaupęs, pilnas patirties ir išminties“, – Eglė prisimena pirmąjį susitikimą, turėjusį išskirtinę reikšmę jos gyvenime. Tai buvo dviejų ypatingų moterų susitikimas – viena jų laukinius gyvūnus stebėjo ir tyrinėjo, kita – fotografavo. Vėliau pažintis tęsėsi: jos apsikeisdavo žinutėmis, nuotraukomis ar informacija prieš Birutės vizitus į Lietuvą.

Eglė Aukštakalnytė Hansen su Birute Galdikas | Asmeninio archyvo nuotr.

Eglė jau 18 metų su pertraukomis gyvena Kenijoje, tad jai ne kartą teko bendrauti su dabar jau a. a. Jane Goodall, tyrinėjusia laukines šimpanzes. Ji yra daug girdėjusi ir apie Louisą Leakey, kilusį iš Kenijos – jo vardu Birutė pavadino pirmąją laukinių orangutanų tyrimų stovyklą.

Per visą susitikimą Eglė uždavė mokslininkei daugybę klausimų, filmavo, klausėsi pasakojimų, o po susitikimo pasakė: „Birute, ar Jūs nieko prieš, jei sukursiu apie Jus filmą?“ Šis klausimas Birutės neturėjo nustebinti – jos kaip mokslininkės gyvenimas ir darbai aprašyti mažiausiai šešiose knygose, autobiografija „Rojaus atspindžiai“ 2011 m. išleista ir lietuvių kalba, apie ją sukurta dokumentinių filmų Indonezijoje, Japonijoje, JAV, Prancūzijoje, Italijoje, Australijoje. Vienas – net dalyvaujant Holivudo aktorei Juliai Roberts, kuri filmuotis į Borneo atvyko privačiu lėktuvėliu. Filmas „In the Wild – Orang-Utans with Julia Roberts“ buvo ne kartą rodytas per televiziją.

Bet Eglei Birutė įkvėpė viltį, kad filmą sukurti yra įmanoma, tik paragino: Paskubėk.“

Viskas įmanoma: fotografijų paroda per dvi savaites

Grįžkime į 2026-ųjų pavasarį, kai Birutės Galdikas draugai Lietuvoje jau audė jubiliejinę juostas Birutės 80-mečiui, planavo šventę. Nors mokslininkė sirgo, ji buvo optimistiškai nusiteikusi įveikti ligą, tad žinia apie jos mirtį kovo 24 d. visus sukrėtė. Eglė ši žinia pasivijo vienoje iš ekspedicijų Kanados Arkyje, Bafino saloje, kur ji ieškojo baltųjų lokių ir juos fotografavo.

Šią ekspediciją ji nutraukė dėl asmeninių priežasčių ir netikėtai atsidūrė Lietuvoje. Eglė negalėjo susitaikyti su mintimi, kad Birutės Galdikas šventė nebeįvyks, ir tada aplankė mintis – Birutės gimimo dieną parodyti jos globotų, saugotų, augintų, gydytų ir atgal į džungles gražintų orangutanų nuotraukų. Eglė turi išpūdingų kadru iš Indonezijos, Kalimantano, kurių dar niekam nerodė, bet keblumų kilo dėl to, kad visos laikmenos su nuotraukomis liko jos namuose Kenijoje, o laiko iki Birutės jubiliejaus buvo mažiau nei dvi savaitės.

Norėčiau pamatyti tas ryto valandas, kaip Eglė skambina į Keniją, ankstyvą rytą išverčia iš lovos namų šeimininkę Rožę ir prašo surasti diskelius su orangutanų nuotraukomis. Diskelių paieškos vyko sunkiai, bet Eglė nepasidavė ir Rožė

telefonu gavo naują užduotį – nufotografuoti visų Eglės ekspedicijų laikmenas. O nufotografavus visas siųsti Eglei! Rožei tai pavyko ne iš pirmo karto ir štai ta akimirka, kai dvi moterys (viena – Lietuvoje, kita – Kenijoje) lengviau atsikvepia – reikalingi diskeliai rasti. Rožei beliko juos supakuoti taip, lyg ruoštu siųsti paukščio kiaušinius. Eglė tuo metu bandė įtikinti kurjerių tarnybą, neva informacija laikmenose sena, mažai vertinga, o kurjeriai spyriojosi ir sakė, kad laikmenų nepriima ir juo labiau nesiunčia. Tai esą per daug toli ir per daug rizikinga. Bet Eglė juos įtikino. O kol diskeliai keliavo, jai reikėjo surasti dailininkę, kuri parengtų nuotraukas spaudai, ir spaustuve, kuri imtųsi jas išspausdinti. Artėjant Motinos dienai niekas nesiveržė dirbti papildomų valandų spaustuvsė, visi jau svajojo apie savaitgalį pas mamą. Bet Eglė juos įtikino, kad labai norint viskas įmanoma.

Eglė Aukštakalnytė Hansen | Asmeninio archyvo nuotr.

Birutės Galdikas jubiliejus, kurio ji nebesulaukė

Antrąjį gegužės sekmadienį Eglę randu jaukioje Kauno botanikos sodo oranžerijoje dėliojančią ant molbertų savo fotopasakojimą apie Miško žmones. Renkasi svečiai: europarlamentaras Liudas Mažylis, Kanados ambasadorė Lietuvoje Jeanette Sautner, VDU bendruomenė, Kauno botanikos sodo ir Birutės draugai. Į renginį net iš JAV atvyksta Birutės Galdikas sūnus Frederickas Galdikas su šeima. Jis repetuoja kalbą lietuviškai, o Eglė jau gali lengviau atsikvėpti. Ji suspėjo. Reikėjo tikrai titaniškų pastangų, kad paroda įvyktų.

Šis renginys ir gegužės sekmadienis Birutės Galdikas šeimai taps proga pasodinti mamos atminimui skirtą ąžuolą Birutės Galdikas ąžuolų giraitėje ir paskelbti du paskutinius Birutės Galdikas norus.

Eglės Aukštakalnytės Hansen fotografijų paroda | Eglės Aukštakalnytės Hansen nuotr.

Eglės Aukštakalnytė Hansen fotografijų paroda | Rūtos Jakimauskienės nuotr.

Orangutanų istorijos Eglės fotografijose

Plakatas skelbia parodos pavadinimą: „Orang Utan - Miško žmogus“. Nuotraukose matome džunglių gyventojus, kiekvieno unikalų charakterį ir išvaizdą, jie geba vaikščioti dviem kojomis, turi po 32 dantis. O iš B. Galdikas stebėjimų žinome, kad jie gyvena vidutiniškai 60 metų, tam tikrais intervalais susilaukia palikuonių, nešioja juos prie krūtinės. Pasak vietinių, orangutanai - tai kalbėti nenorintys miškiniai, o kalbėti jie nenori tik todėl, kad žmonės nepriverstų jų dirbti. Bet žiūrint į Eglės Aukštakalnytės Hansen nuotraukas atrodo, kad jie ne tik kalba - jie pasakoja istorijas apie savo likimus.

Pirmiausia į akis krinta jų akys, pirštai, rankos, judesiai, kūno kalba, jų istorijos, kuriomis fotomenininkė dalinasi taip aistringai, kad akimirką net primena pačią Birutę Galdikas, su kuria man teko nemažai bendrauti 2007 m. Nykstančių gyvūnų fotografė šiai parodai ištrinko 19 įspūdingiausių kadru, užfiksuotų Indonezijoje, Kalimantane.

„Štai - **Andžela**, ji buvo pirmoji ir pati bailiausia orangutanė, kurią sutikau džunglėse. Ji ilgai stebėjo mane iš medžių, kol neiškentė. Atėjo prie kranto, ištiesė ranką, lyg sakydama: „Nekankink, jei turi ką valgoma - duok.“ Nedaug mes turėjom maisto: žemės riešutų, cukrašvendrių stiebu, vaisių“, - pasakoja Eglė. Orangutanės ranka ištiesta taip, lyg ji ne maisto prašytų, o sveikintų Eglę, atvykusią į jos valdas.

„O čia - **Kačangas**. Našlaitis. Jo motina buvo nušauta palmių plantacijoje. Kačangas užaugo Birutės iniciatyva įkurtoje reabilitacijos klinikoje.

O čia į mus žvelgia **Fernandas**. Birutei jį atidavė žmogus, kuris jį augino narve savo pramogai. Kai Fernandas užaugo, tapo kur kas stipresnis už savininką, nebetilpo į narvą ir tapo grėsme tam žmogui. Tada ji atvežė Birutei. Fernandas niekada negyveno miške, niekada jo nematė, tad prie jo pratinosi pamažu. Iki penkerių metų gyveno reabilitacijos centre, o paskui Birutė jį išlydėjo į savarankišką gyvenimą, į džungles. Atėjo laikas šiam augančiam bachūrai rinktis natūralią gamtą“, - tęsia pasakojimą parodos autorė.

Fernando nuotrauką Eglė pasirinko savo parodos plakatui. „Fotografai visą laiką stengiasi pagauti gyvūno žvilgsnį savo akių lygyje. Padaryti tokią nuotrauką yra retas dalykas. Laimė“, - sako Eglė.

Štai „**Senis su katarakta**“. „Man jis tarsi iš pasakos „Gražuolė ir pabaisa“. Orangutanas, kurio viena akis balta, slepiasi krūmuose. Jis senas, bijo kitų patinų, mato tik viena akimi, todėl turi būti labai atsargus, kad jo nesužalotų kiti. Yra dar viena nuotrauka, kurioje jis atrodo lyg šnekėtusi su savimi, toks tarsi pamišęs...“, – apie kiekvieną savo „modelį“ pasakoja fotografė.

„O čia – seniausioji patelė **Olynė**, kuri absoliučiai visus stebi. Jeigu jai nepatiksi, ji gali įkasti. Ji – vienos orangutanų grupės saugotoja. Be jos žinios ar pritarimo niekas negali vykti. Nuo jos priklausė, ar galėsiu pasilikti džunglėse. Ar ji leis? Jei leis, galėsiu ramiai jaustis. Yra tokia scena, kur esu šalia šios orangutanės: aš ją stebiu, o ji stebi mane. Uostinėja. Priima.“

Daugeliui parodos lankytojų pasirodė unikali nuotrauka, kurioje orangutanė motina matuoja, kiek paaugo jos mažylis. Eglė atkreipia dėmesį į orangutanės akis, į jos ranką, kaip ji laiko savo mažylį... Apie šiuos gyvūnus Eglė galėtų pasakoti valandų valandas. Kiekvienas kadras pasakoja istoriją.

Kaip nufotografuoti tai, kas neįmanoma?

Orangutanai – didžiausi medžiuose gyvenantys gyvūnai. Laukinėje gamtoje gimusių ir gyvenančių orangutaną nufotografuoti yra kone neįmanoma misija, nes jie gyvena po vieną labai aukštų medžių viršūnėse, pelkėtose Borneo salos džunglėse. Jie gudrūs – žmogų pamato anksčiau, nei žmogus juos. Tada gali fotografuoti nebent šešėlius, nes kol nutaikysi objektyvą į šlamančią viršūnę, jie jau bus pasprukę. Eglė Aukštakalnytė Hansen orangutanus fotografavo Putingo Kyšulio nacionaliniame parke, šalia pirmosios laukinių orangutanų tyrimų stovyklos „Camp Leakey“. Vėliau ši stovyklavietė tapo orangutanų reabilitacijos centru.

Ten fotografuodama Eglė suprato, kad unikalią galimybę natūralioje aplinkoje stebėti Miško žmones ji turi tik dėl Birutės Galdikas atkaklių pastangų išsaugoti senąsias džungles. Reabilitacijos centre užaugusius gyvūnus ten gali sutikti akis į akį. Jie prisileidžia arčiau. Jais rūpinosi, juos maitino ir globojo pati Birutė su savo suburta darbuotojų ir savanorių komanda. O kai gyvūnams sukakdavo penkeri, juos palydėdavo į mišką. Įdomu tai, kad šio centro darbuotojai seniau patys buvo atogrąžų miškų kirtėjai, orangutanų buveinių naikintojai, tačiau Birutė juos įdarbino, įtikino keisti pragyvenimo šaltinį. Jie ėmė rūpintis retais gyvūnais, suvokė to prasmę. Savo knygoje „Laukinė motina gamta“ Eglė Aukštakalnytė Hansen rašo, kad kas valandą Pietryčių Azijos regione iškertama maždaug 300

futbolo stadionų dydžio senojo atogrąžų miško. Birutė įnirtingai kovojo su mišku kirtėjais ir brakonieriais. Visi Eglės sutikti žmonės patvirtino, jei ne Birutė, nei miško ten nebūtų, nei orangutanų. Ne veltui ji vienintelė ir pirmoji moteris užsienietė, kuri buvo apdovanota Žemės didvyrio ordinu – aukščiausiu Indonezijoje apdovanojimu.

Eglė Aukštakalnytė Hansen | Asmeninio archyvo nuotr.

Bet grįžkime prie parodos ir nuotraukų, kurios leidžia vykti ypatingam susitikimui. „Žiūri į juos ir tarsi atpažįsti save, savo sielos virptelėjimus, momentus, gelmes, apie kurias nesinori kalbėti ir dažniausiai net neturi laiko galvoti. Noriu, kad kiekvienas užsukęs į šią parodą pamatytų artumą, žmogiškumą, kurio šie gyvūnai turi daugiau nei mes. Pažvelkite į jų akis – jose atsispindi mūsų siela. Labai norėčiau, kad mes į juos žiūrėtume kaip į Miško žmones. Ši paroda yra mano dedikacija Birutei Galdikas, jos asmenybei ir gyvenimo veiklai. Profesorė yra pirmoji ir svarbiausia šių primatų tyrėja, mokslininkė, jų Motina“, – sako Eglė Aukštakalnytė Hansen.

Paroda „Orang Utan – Miško žmogus“ bus rodoma įvairiuose Lietuvos miestuose, o šiuo metu ją galima pamatyti VDU Gamtos mokslų fakultete Kaune.

Du paskutiniai Birutės Galdikas norai

- Egle, Jūsų parodos atidarymo dieną, minint B. Galdikas 80-metį, jos sūnus Frederickas Galdikas visiems pranešė apie du paskutinius savo mamos norus. Lietuvių kilmės pasaulinio garso mokslininkė išreiškė norą, kad Lietuva jai po mirties suteiktų Lietuvos pilietybę ir išleistų jos vardinį pašto ženklą. Ką apie tai manote Jūs, kuri matėte ir fiksavote jos išgelbėtus gyvūnus, klausėte jos paskaitų, galite paliudyti jos meilę Lietuvai ir Lietuvos sengirėms?

- Galiu paliudyti, su kokia pagarba Indonezijoje žmonės taria Birutės Galdikas vardą ir pavardę. Kaip šiltai priima atvykstančius iš Lietuvos. Kaip reaguoja, kai pasakai, kad tu esi iš Lietuvos. Birutės Galdikas vaikai turi mamos pavardę. Jos dėka Lietuvos vardas plačiai pasklido po pasaulį, todėl jos norus Lietuva tiesiog privalo išpildyti.

Ar Eglės fotografuojamą grožį dar matys ateities kartos?

- Jūs fotografavote pasaulį, kurį Birutė Galdikas visą gyvenimą bandė apsaugoti. Ar buvo akimirka džiunglėse, kai supratote, kad fotografuojate ne tik grožį, bet galbūt ir tai, ko ateities kartos jau nebematys, nes džiunglės be gailesčio naikinamos ir deginamos, vietoje jų sodinamos alyvpalmių plantacijos, gyvūnai lieka be savo natūralių buveinių, be maisto. Nekalbant jau apie tai, kiek daug jų žūsta nuo žiaurių brakonierių rankų ar gaisruose, kiek daug jų apsinuodija dūmais, kiek mažylių narveliuose išveža į turgų...

- Aš mačiau galingas B. Galdikas įkurto Tarptautinio orangutanų fondo (OFI) pastangas - atsodintus miškų plotus, jaunuolynus. Tada supratau svarbų dalyką, kurį noriu pabrėžti. Tik jos dėka aš dar galiu fotografuoti senąją Putingo Kyšulio mišką ir orangutanus. Tik jos dėka aš tiek daug žinau apie juos, tik jos dėka galiu iš artipažvelgti jiems į akis.

Eglė Aukštakalnytė Hansen su Birute Galdikas | Asmeninio archyvo nuotr.

- Ar kada nors pajutote, kad mes jau peržengėme ribą, apie kurią ji perspėjo - kad žmogus iš gamtos ima daugiau, nei planeta gali pakelti?

- O taip! Mūsų besaikis vartojimas ne tik naikina orangutanų namus, bet ir juos žudo. Mes patys save naikiname visame pasaulyje. Žemė išgyveno ir toliau gyvens be žmogaus, bet žmogus be jam palankių klimato sąlygų, be švaraus oro, gėlo vandens neišliks. Nejuo taip sunku tai suvokti pačiai protingiausiai hominidų rūšiai - ŽMOGUI?

Orangutanų likimas parodys, kur link eina žmonija. Sunku ištarti tą žodį garsiai, bet - ji eina į SUSINAIKINIMĄ.

- Savo sūnui Mikui gimtadienio proga dovanojote ne daiktus, o gyvūno globą. Iš kur atsirado toks santykis su gamta – kada supratote, kad meilę gyvybei galima perduoti ne žodžiais, o labai konkrečiais veiksmais?

- Man atrodo, tai pajutome labai natūraliai gyvendami Kenijoje. Čia labai aiškiai matome, kaip žmogaus veiksmai daro tiesioginę įtaką gyvūnams ir gamtai.

Savo sūnui Mikui kasmet (kol jam sukako 18 metų) dovanodavau metinę našlaičių gyvūnų globą. Dabar jis pats dažnai tokią dovaną dovanoja savo draugams. Kenijoje labai prasminga veikla užsiima Šeldriko laukinės gamtos fondas (*Sheldrick Wildlife Trust*), įkūręs didžiausią rytų Afrikoje gyvūnų našlaičių prieglaudą, į kurią priimami nuo brakonierių ar kitų nelaimių nukentėję gyvūnai, likę našlaičiai: drambliukai, raganosiukai, net begemetukas.

- Tikriausiai turėdamas globojamų gyvūnų žmogus išmoksta ne tik jais grožėtis, bet ir jausti atsakomybę už juos?

- Svarbu pajusti empatiją gamtai, aplinkai, kurioje gyveni, gyvūnams, kurie šalia. Aš ir pati globoju orangutanus, mano vyras Sorenas rėmė tigrų išsaugojimo Indijos Bandhavgardho nacionaliniame parke projektą, prisidėjo Borneo saloje išperkant žemės plotus šalia Putingo Kyšulio parko ir taip suformuojant apsauginę juostą, kurioje nesiplėstų alyvpalmių plantacijos. Sorenas taip pat padeda jauniems žmonėms iš skirtingų genčių: ir finansiškai, ir patarimais.

- Jūsų pasakojime labai daug ne tik meilės gyvūnams, bet ir realių pastangų juos apsaugoti. O jei tektų pasirinkti tik vieną rūšį, kurią norėtumėte saugoti, ir tam skirti gyvenimą, kas tai būtų?

- Jei reikėtų rinktis, ką saugoti Lietuvoje, pasirinkčiau ąžuolus. Nes ąžuolas – be galo didelis dangoraižis, kuriame gyvena šimtai skirtingų rūšių vabalų, vabzdžių, grybų, auksavabalių, miegapelių. ąžuolas yra ta skėtinė rūšis, reikalinga absoliučiai visiems ir visada. Ypač vertingas senas ąžuolas. Jo drevėse gausu gyvybės. Žmogui nevalia jo kirsti.

Sugrįžimai į savo rojus sodus...

- Esate užfiksavusi nesuskaičiuojamą daugybę retų laukinių gyvūnų. Ar dar liko kas nors, ką labai norėtumėte nufotografuoti?

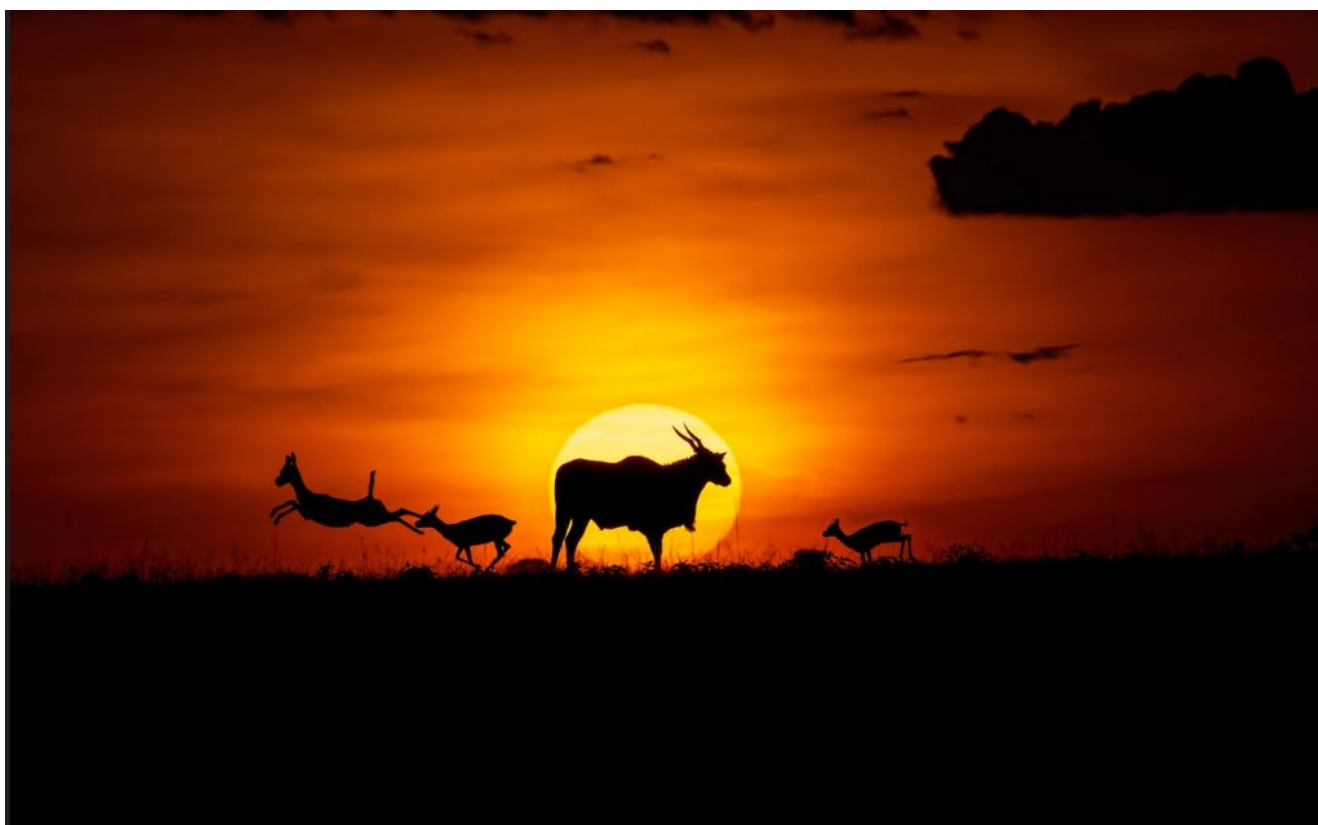
- Norėčiau fotografuoti laukines kates, gyvenančias Centrinės Azijos stepėse – manusus. Jos – vienos fotogeniškiausių kačių pasaulyje: labai gražios, išpūdingos, be galo protingos, išmintingos. Dar būtų įdomu nufilmuoti ir nufotografuoti raudonąją pandą. Taip pat norėčiau padirbėti su meškom – užfiksuoti vadinamąsias šnabždančias meškas, Azijos juodąją – „mėnulio mešką“ su pusmėnulio formos dėme ant krūtinės. Man įdomu parodyti, kiek daug yra skirtingų rūšių meškų, parodyti jų skirtumus.

- Egle, ką veikiate, kai nefotografuojate, neorganizuojate parodų Lietuvoje, kai neįrašinėjate autorinių laidų LTR televizijai, kai nerašote knygų, kai nelipate į viršukalnes, nebraidote po džungles?

- Kai parvažiuoju į savo namus Kenijoje, mėgstu sėdėti nuolat žydinčiame sode. Jame lankosi daugiau nei dvylika rūšių paukščių. Aukštai medyje peri ereliai, gėlynus lanko kolibriai ir meilės paukščiai. Akys ir ausys ilsisi nuo miesto triukšmo.

- Jei pati taptumėt savo fotografijos heroje, kur jus rastume?

- Būčiau savanoje, tikriausiai Masai Maroje. Ten, po darbo dienos, stebėčiau saulėlydį. Atsirėmusi į seną alyvmedį, žiūrėčiau į horizontą, už kurio leistųsi raudonas saulės kamuolys. O tame vakarėjančiame horizonte, tame dideliame raudoname saulės obuolyje aš stebėčiau judančias dramblių, žirafų ar antilopių figūras.

Savana | Eglės Aukštakalnytės Hansen nuotr.

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo,

nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.